

מאוצרות הפרשה

הסדר בשמחה ובהתלהבות. אבל הם לא ידעו איך ניתן לשמוח כשרואים את החורבן מול העיניים? איך ניתן לחגוג את הגאולה מיד לאחר שיצאו שוב לגלות? ולכן הם הטריחו את עצמם עד לבני ברק ובאו למעונו של רבי עקיבא, שידע לראות את האור בקצה המנהרה ולצחוק בתוך הגלות המרה.

על פי זאת נבין מה מיוחד במעשה זה ומדוע בעל ההגדה ראה לנכון לקבוע אותו לדורות. התנאים הקדושים שהיו מסבין עם רבי עקיבא בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה, לימדו אותנו כי עבודת ה' נעשית רק על ידי אופטימיות ושמחה. רק על אמונה ותקווה ניתן להנחיל את התורה והמצוות לדורות הבאים.

(הגאון רבי יעקב שיש שליט"א, מתוך הספר החדש "לרומם")

וְלִקְחֵתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֹלוֹת מִצְרַיִם (ו', ז')

הנה בפסוק הקודם נאמר: "לֶכֶן אָמַר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהִצַּאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֹלוֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֵיכֶם וְגִאֲלֵתִי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ גְּטִיָּה וּבִשְׁפָטִים גְּדִלִים", והיינו שהודיעם כבר הקדוש ברוך הוא ביד משה נביאו כי שמו ה' על כל הכלול בכך. מעתה יפלא: מדוע בפסוק זה מבואר, כי רק לאחר שיקח הקדוש ברוך הוא את ישראל לעם – הם ידעו כי הוא ה'?

את התשובה נבין על פי המעשה הבא: בצעירותו, גדל הצדיק הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע במשפחה שנמנתה על מתנגדי החסידות. את השינוי הוא חולל תקופת מה לאחר נישואיו, בעקבות מפגש עם המגיד ממעזריטש, תלמידו של הבעל שם טוב, מפגש אשר הותיר בו חותם עז, וגרם לו להידבק בצדיק למשך ששה שבועות תמימים, בהם נעדר מביתו. כאשר שב רבי לוי יצחק אל ביתו, הקפיד עליו חמיו, אשר נמנה אף הוא על עדת ה'מתנגדים', ושאלו: "היכן היית כמשך כל התקופה הזו?". רבי לוי יצחק השיב את האמת לאמיתה, וסיפר כי הסתופף בצילו של המגיד ממעזריטש, וחמיו המשיך לקנטר: "מה למדת שם?", הוא שאל בזלזול, ורבי לוי יצחק השיב ואמר: "למדתי שיש אלוקים בעולם!". לשמע הדברים, לא יכול היה חמיו של רבי לוי יצחק לכבוש את גיחוכו. "בכדי ללמוד זאת היית צריך להסתופף ששה שבועות בצילו של המגיד ממעזריטש? הלא את זה יודע אפילו היהודי הפשוט ביותר!", הכריז, ומיד קרא אל המשרתת ושאלה: "מי ברא את העולם?", כאשר התשובה המתבקשת הגיעה מיד: "אלוקים שבשמים!". "הנה, רואה אתה? אפילו המשרתת יודעת את מה שאתה למדת מהמגיד ממעזריטש במשך ששה שבועות!", סנט בו חמיו. אולם רבי לוי יצחק לא נבהל והשיב על אתר: "היא אומרת, ואילו אני – יודע!". ללמדנו, כי בין 'אמירה' ובין 'ידיעה' – ישנו מרחק רב, כמרחק שמים מארץ! לפני שלומדים, ניתן אולי לומר שיש אלוקים בעולם... אולם אחרי שלומדים – גם יודעים זאת!

ומכאן, תשובה לשאלתנו: שכן אמנם ציוה הקדוש ברוך הוא על משה לומר לבני ישראל כי שמו ה', וכעת הם היו יכולים לומר זאת... אולם בכדי שיגיעו לכדי ידיעה, היה עליהם לעבור עוד כברת דרך משמעותית: לצאת ממצרים, לראות את גילוי השכינה, לקבל את התורה, ורק אז – הם נכנסו לגדר של 'ידיעתם כי אני ה'... רק אז יצאו הדברים מכלל 'אמירה' ונכנסו לכלל 'ידיעה'! (מאוצרותיו של הרב מרדכי פרידלנדר זצ"ל)

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ור"ע ור"ט שהיו מסבין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אנו רגילים לקרוא את המעשה הזה בכל ליל הסדר, אבל כשמתבוננים בו לעומקו צצות קושיות עצומות. ראשית יש להבין מהי הייחודיות של המעשה הזה ומהו המסר שבעל ההגדה ביקש ללמדנו לדורות? וכי התנאים והאמוראים האחרים לא ישבו כל הלילה ועסקו בסיפור מצרים? הרי מן הסתם גם רבי שמעון בר יוחאי, גם אבבי ורבא, גם הגאון מוילנא וגם הבעל שם טוב ישבו ועסקו בסיפור יציאת מצרים עד שחר.

עוד יש לבאר מדוע רבי אליעזר ורבי יהושע, שהיו רבותיו של רבי עקיבא, באו אליו לבני ברק? הרי בדרך העולם שהרבי לא בא לשולחנם של החסידים, אלא החסידים באים לטייש של הרבי. ואם כן היה ראוי לכאורה שרבי עקיבא יבוא אל רבותיו. בפרט שכל אחד מהתנאים המוזכרים בהגדה היה מורה הוראה ורב בעירו. רבי אלעזר בן עזריה שהיה נשיא ישראל התגורר ביבנה. רבי אליעזר ורבי טרפון התגוררו בלוד, רבי יהושע התגורר בפקיעין. מדוע מצאו התנאים לנכון להטריח את עצמם אל רבי עקיבא?

ב"הגדת בעל הערוך השולחן" מבואר שכדי ליישב את השאלות הללו עלינו להבין את רוח התקופה בה התרחש המעשה. היה זה בסמוך לחורבן בית המקדש. עד לא מכבר עמד בית ד' בשלמותו ובתפארתו, ומיליוני יהודים באו לירושלים מקרוב ומרחוק כדי להקריב את קרבן הפסח בגילה וברינה.

אבל באותה שנה לא היה זכר למראות ההוד שנראו בירושלים מידי שנה בחג הפסח. רוב משפחות עם ישראל איבדו את יקיריהן במהלך החורבן. רבים נותרו ללא קורת גג והיו רעבים ללחם. ניתן להניח שרבים לא הבינו מה הטעם לחגוג את הגאולה כשהם עצמם נמצאים בגלות. אולם בזמן שכולם ראו את חושך הגלות, ראה רבי עקיבא את אור הגאולה. בזמן שכולם ראו תהום גדולה עמוקה, ראה רבי עקיבא בור שנועד להכיל את היסודות לבניין גבוה בן מאה קומות.

הגמרא מגוללת מספר מאורעות בהם ניכר המבט היחודי של רבי עקיבא על החורבן והגאולה. כאשר התנאים הגיעו להר הבית וראו שועל יוצא מבית קודשי הקדשים, הם התחילו לככות ור"ע החל לצחוק. אמרו לו: "מפני מה אתה מצחק?" אמר להם: "מפני מה אתם בוכים?" אמרו לו: "מקום שכתוב בו וזהו הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה?" אמר להן: "לכך אני מצחק... עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה, הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה. עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה, בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת". כפי שהתקיים הפסוק: "לֶכֶן בְּגַלְלֶכֶם צִיוֹן שְׂדֵה תַחֲרַשׁ וִירוּשָׁלַם עֵינַי תִּהְיֶה וְהָרַר הַבַּיִת לְכַמּוֹת יַעַר" (מִיכָה ג, יב), כך אני יודע שלעתיד לבוא תתקיים הנבואה: "עַד יֵשְׁבוּ זִקְנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בִּידּוֹ מֵרֵב יָמִים" (זכריה ח, ד).

רואים אנו כי רבי עקיבא היה היחיד שידע לצחוק משמחה בזמן שכולם בכו בכאב על בית המקדש החרב והשמום. רבי עקיבא היה היחיד שידע לזהות בתוך החורבן את ניצני הגאולה. רבי עקיבא היה היחיד שראה בתוך חושך הגלות את הישועה הקרובה לבוא.

התנאים הקדושים ידעו שאי אפשר להעביר את לפיד האמונה לדור הבא מתוך דכדוך ועצבות. הם ידעו שלמרות הגלות יש לחגוג את ליל

במקום שנגמר ה'שכל' – מתחיל ה'רגש'

וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעִים לְשֹׂאֵל - אֵת פֶּתַח לוֹ, שְׁנֵאֲמָר: 'הַגְדֵּת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לְאֵמֶר' (מתוך הגדה של פסח)

לכאורה יש להבין: מדוע נקט בעל ההגדה בלשון נקבה – 'את פתח לו', ולא דיבר בלשון זכר?

את התשובה נבין על פי המעשה הבא: בתקופה בה נדד ה'חפץ חיים' לצורך הפצת ספריו, כאשר היה מזדמן לויילנה היה נוהג ללון באכסנייתו של ר' שמחה, יהודי ירא שמים אשר הקפיד על קלה כבחמורה. והנה, פעם אחת כאשר לן באכסנייה זו, נכנס לחדר האוכל יהודי חסון ומגושם, והתיישב ליד השולחן בפניסוק רגלים ובחוסר דרך ארץ מובהק. עד מהרה הרעים בקולו לעבר המשרתת: "הביאי לי אווז צלוי! מייד! ואל תשכחי גם בקבוק יי"ש לצידו..." חלפו רגעים אחדים, שנדמו כנצח בעיני האורח, והמנה המבוקשת טרם הגיעה. קולו נשמע ברמה: "נו... איפה האווז שלי? אני רעב!". ככל הנראה, קריאותיו הרמות עשו את פעולתן. כעבור רגע הופיעה המשרתת מבוהלת ונחפזת, ובידה המגש. עוד טרם הספיקה להניח את הצלחת על השולחן, חטף האיש את נתח האווז ותקע אותו בפיו. כעבור רגעים אחדים נעלמו האווז והיי"ש מן השולחן כלא היו... 'החפץ חיים' נדהם מהמחזה: 'היתכן שכך, בכזו גסות וחוסר דרך ארץ ינהג יהודי?!' תהה לעצמו, וכבר רצה לילך אל הזולל, כדי להעיר לו על קלות דעתו. ברם, באותו רגע ניגש בעל האכסניה אל אורחו החשוב וביקש למונעו מצעד זה. "אנא רבי, הנח לו. אין אל מי לדבר!" אמר לו חרש, "בור הוא וגם ואינו יודע דרך ארץ. עלול הוא חלילה להרים יד על כבודו..."

"כאשר היה כבן שבע שנים נחטף יחד עם ילדים יהודים אחרים בגזרת הקנטוניסטים הנוודעת לשמצה, ונשלח לסיביר. שם גדל בין איכרי המקום עד שהגיע לגיל שמונה עשרה, ואחר כך שרת בצבא הרוסי במשך עשרים וחמש שנים. כלום יכול היה ללמוד ב"חדרים" הללו להתנהג בדרך אחרת?! האם פלא שגדל והפך לפרא אדם?! הלא במשך קרוב לארבעים שנה האיש לא ראה נפש יהודית אחת, ולא למד אות אחת מן התורה הקדושה!" סיפר ר' שמחה בהתרגשות. עיניו של ה'חפץ חיים' התמלאו דמעות חמלה, והוא הבטיח נאמנה לבעל האכסניה שיידע כיצד לדבר אליו, בדרך שלא תגרום לו לאבד את עשתונותיו.

ר' שמחה עקב בחשש אחר ה'חפץ חיים', שניגש אל היהודי המגושם הרובץ לו בפנינת החדר. "שלום עליכם, ר' יהודי", פנה אליו בחמימות. "האם נכונה השמועה אודותיך, כי בהיותך ילד קטן נחטפת והועברת לסיביר הרחוקה, גדלת בין הגויים, לא זכית ללמוד אפילו אות אחת מן התורה הקדושה, ואף על פי כן נשארתי ביהדותך?!"

הקנטוניסט הנהן בראשו במבוכה. האם שומעות אוזניו נכון?! עושה רושם כי הרב שניצב מולו כלל אינו כועס עליו. בדיוק להיפך! הוא אפילו משבח אותו. אוזניו ולבו נפתחו, והוא הקשיב ביתר שאת להמשך דבריו של ה'חפץ חיים'.

"עברת גיהנום בעולם הזה, רדיפות ועינויים נוראים. לא פעם ולא פעמיים אף חפצו להעבירך על דתך, אך אתה עמדת בעוז ולא הנחת להם. הם אלצו אותך לאכול נבלות וטרפות, ואף על פי כן נשארתי ביהדותך ולא נכנעת לשמד. הלוואי היו לי זכויות כשלך, והייתי כמוך בן העולם הבא!" הרעים בקולו, "מקומך בעולם האמת יהיה בין צדיקים וקדושים. האם דבר קטן הוא מסירות נפש שכזו, לסבול יסורים שכאלה למען היהדות במשך למעלה משלושים שנה רצופות?! הרי זהו ניסיון גדול יותר משל חנניה, מישאל ועזריה, שהעדיפו ליפול לתוך כבשן האש ולא להשתחוות לצלם..."

דמעות נקשרו בעיניו של החייל הניקוליאני לשעבר. המילים החמות שזרמו מלב טהור, ליטפו והחיו את נשמתו המיוגעת. הוא לא ידע איך להגיב. סערת רגשות מילאה את ישותו. "מי הוא הרב הדובר אליי?" שאל את ר' שמחה בעל הפונדק. "רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, ה'חפץ חיים", הייתה התשובה. שמעו של ה'חפץ חיים' הגיע אפילו אליו. הוא פרץ בבכי והחל לנשק את החפץ חיים בהתרגשות. "אדם כמוך, שזכה להיחשב בין הקדושים המוסורים את נפשם על קידוש השם", המשיך ה'חפץ חיים' להכות על הברזל בעודו חם, "לו קבלת על עצמך לחיות כיהודי כשר, לא היה מאושר ממך בכל הארץ..." היהודי שוב לא עזב את ה'חפץ חיים'. התשבחות והמילים החמות שהורעפו עליו לא הניחוהו להשאיר שוה נפש מולם. עז היה חפצו להראות לעצמו ולסובביו כי אכן ראוי הוא לאותם תשבחות, עד שהפך לבעל תשובה אמיתי וצדיק גמור.

ואנו על פי דרכנו למדנו, כי לעתים האדם כה מנותק, עד שנראה כי כל הסבר וביאור לא יפעלו את פעולתם. אצל אדם שכזה, הדרך לחדור את חומת האטימות ולהגיע ללבו – היא רק באמצעות הרעפת חום ואהבה. רק אלו יכולים לרומם אותו ולמצוא את הניתב ללבו האטום. ומכאן תשובה לשאלתנו, על פי דרכו של הגאון רבי לייב גורביץ זצ"ל, ראש ישיבת גייטסהד: שכן יש חילוק בין דרך החינוך של האב לזו של האם, כי בעוד האב מחנך ומשפיע על ידי ה'שכל', האם משתמשת בכוח ה'רגש' כדי ליצור אווירה וסביבה שרישומה על בניה.

אצל בן חכם יש מקום להשיב לו על שאלותיו בדברי חכמה והבנה. כך גם לרשע יש להשיב בלשונו הוא. אבל אצל מי שאינו יודע לשאול – אין מקום לדבר עמו בשפת ה'שכל' שהרי בין כך לא יבין. הדרך הנכונה, אפוא, להשתמש בתכסיסה של האם, ולנסות לסחוף אותו בגלי חום ורגש. 'את פתח לו' – התנהג איתו בדרכה של האישה, דרך ה'רגש' ולא באמצעות ה'שכל'. כך תרכוש את לבו ואמונו, ותוכל למושכו לקדושה ולהתמסרות לתורה.

(מאוצרותיו של הרב מרדכי פרוינדליך זצ"ל)

פינת ההלכה

שיעור כוסו של קטן

השו"ע בסימן תע"ב (סעיף טו) כותב, "תינוקות שהגיעו לחינוך מצוה ליתן לכל אחד כוסו לפניו". וכתב המשנה ברורה (סקמ"ו), "עייין בסימן רע"א סעיף י"ג בביאור הלכה שצדדנו דקטן אינו צריך לשתות רוב רביעית רק כמלא לוגמיו דידיה". ובהגדה של פסח עם פירוש פרדס ההגדה, כותב חידוש בשם חכמי ירושלים שאע"פ שמספיק שהתינוק ישתה רק כמלא לוגמיו דידיה, ואינו צריך אפילו רוב רביעית, מ"מ כל זה רק לגבי השתיה בפועל, אבל צריך שיהיה לו בכוסו רביעית יין. והיסוד בזה הוא מדברי הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פרק ז' הלכה ד') שכתב לגבי ארבע כוסות, "שיעור כל כוס מהן רביעית". ומבואר שכוס של ארבע כוסות נחשבת לכוס של מצווה דווקא אם יש בה רביעית יין, ופחות מרביעית אין בכוס שיעור מצווה. וממילא י"ל לגבי קטן אפילו שאפשר להקל אצלו שיכול לשתות רק כמלא לוגמיו, מ"מ בשביל שהכוס תחשב כוס של ארבע כוסות צריך שיהיה בו רביעית יין, וכל הקולא הוא רק לגבי השתיה בפועל של הקטן, אבל בגוף הכוס צריך שיהיה בו רביעית. וכן מדוייק בטור בסימן תע"ו שכתב את סדר פסח בקצרה, וכתב "יתן לפני כל אחד ואחד כוס של רביעית אנשים ונשים וטף". ומדוייק שגם לקטן צריך ליתן כוס מחזיק רביעית. וראוי להזהר בזה משום שישנם כאלו שנותנים לקטן כוס קטנה שאינה מחזיקה רביעית, שחוששים שאם יתנו לו כוס גדולה הוא ישתה את כולה, ובסוף לא יוכל לקיים את שאר מצוות הלילה, ולפי זה זהו שלא כדן שאינו יוצא ידי חובה בכוס זה. (הגאון הגדול רבי של' בן ציון פלמן זצוק"ל, שלמים מציון)

חידה שבועית

אימה הפליח גפסא לאינו אגם, עשיראלו אינה נכסל וסני עביל ממנו?

תשובה לחידה פר"ש: דם שניהם מותר באכילה (ז, כו). תשובה לחידה: קרבן הפסח נצלה מקולס.

מזל טוב

מרכז העיר: משפחת בנדיקט להולדת הבן משפחת הרה"ג צבי אלימלך הורביץ שליט"א לאירוסיו הבן

משפחות פנחסי – שיכנזי להולדת הבת הנכדה

גני הדר-עמישב: משפחות גולדשטיין – טננבוים להכנס הבן הנכד לעול תורה ומצוות משפחת גלאס לאירוסיו הבת

פתרונות לחידות והודעות לשמחות ניתן לשלוח עד יום שני בפקס: 037608833 או למייל a7608833@gmail.com

